

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חשש זוגות

(ק"ט ב') (שנינו במשנה:) ולא יפחתו לו מארבעה כוסות. (ומקשה) היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה?
והתניא: לא יאכל אדם תרי (משום "זוגות"), ולא ישתה תרי!

אמר רב נחמן: אמר קרא "ליל שְׁמֵרִים", ליל המשומר ובא מן המזיקין.

רבא אמר: כוס של ברכה מצטרף לטובה, ואינו מצטרף לרעה.

רבינא אמר: ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה באפי נפשיה הוא (ואין מצטרפים זה לזה).

(ק"י א') **תנו רבנן:** השותה כפליים, דמו בראשו. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שלא ראה פני השוק (בין כוס לכוס). אבל ראה פני השוק, הרשות בידו.

(ק"י ב') במערבא (בארץ ישראל) לא קפדי אזוגי.

כללא דמילתא: כל דקפיד קפדי בהדיה, ודלא קפיד לא קפדי בהדיה. [ומיהו למיחש מיבעי].

כי אתא רב דימי אמר: שתי ביצים ושתי אגוזין, שתי קישואין ודבר אחר, הלכה למשה מסיני. ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר, וגזור רבנן בכולהו זוגי משום דבר אחר.

אמר רב עוריא: קערות וככרות אין בהם משום זוגות. כללא דמילתא: כל שגמרו בידי אדם, אין בהם משום זוגות. גמרו בידי שמים, במילי מיני דמיכל (בדבר מאכל) חיישינן.

שיטות הראשונים

האם צריך לחשוש לזוגות: כתב הרשב"ם, ומיהו למיחש מיבעי, אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה.¹ ומכמה ראשונים נראה, דמאן דלא קפיד לא מיבעי למיחש.² ותוספות כתבו, שהעולם אינם נזהרים בזה עכשיו, שאין אותה רוח רעה מצויה ביננו. וכן מהר"ם לא היה מקפיד על הזוגות, הן לאכול הן לדבר אחר. והרי"ף והרא"ש לא הביאו פרטי הדינים. והרמב"ם השמיטו. וכן השמיטו השו"ע.³

¹ דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל, א"כ זוגות למה נזכרו בגמרא? כך היה להם לחכמים לומר, לא יזהר אדם בזוגות דלא ליקפדו בהדיה. רשב"ם.

² ונראה שלא גרסו את המילים 'ומיהו למיחש מיבעי'. וכן בכת"י המילים הללו אינן מופיעות. ראה דק"ס. והמאירי כתב: בכמה מקומות ביארנו, שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברים המוניים, כלחשים ונחשים ופעולות המוניות. וכל שלא היה בהם סרך עבודה זרה ודרכי האמורי, לא חששו בהם חכמים לעקרם. וכל שכן במה שהיה הרגילות אצלם בו כל כך, שהיה טבעם מקבל בעניין חיזוק או חולשה. וכמו שהעידו בסוגיא זו, דקפיד קפדינן ליה, דלא קפיד לא קפדינן ליה. וממין דברים אלו הוא, שהיו רגילים להזהר מן הזוגות. וכשתיקנו חכמים ארבע כוסות, שלא לגרוע או להוסיף מצד אותם ההבלים, הוצרכו לרוב רגילותם לתת טעם לדבריהם. והוא שאמרו ליל שמורים הוא, לילה המשומר ובא מן המזיקין. וכו'.

³ מקורות: רבינו חננאל (ק"י ב'). רבינו יונה (ברכות לח א ברי"ף, ד"ה מאי כוס). המאורות (פסחים ק"ט ב', ד"ה לא יפחתו). תוספות (יומא ע"ז ב', ד"ה משום; חולין ק"ז ב', ד"ה התם). מהר"ם (הו"ד בתשב"ץ קטן, ס' תקנ, ד"ה הר"ם ז"ל). מאירי (פסחים ק"ט ב', ד"ה בכמה מקומות).